

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 2ας Μαΐου 2019¹

Υπόθεση C-683/17

**Cofemel – Sociedade de Vestuário SA
κατά
G-Star Raw CV**

[αίτηση του Supremo Tribunal de Justiça
(Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πορτογαλία)
για την έκδοση προδικαστικής απόφασης]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαίωμα του δημιουργού και συγγενικά δικαιώματα –
Νομική προστασία σχεδίων και υποδειγμάτων – Δικαίωμα αναπαραγωγής – Προϊόντα ένδυσης»

Εισαγωγή

1. Η νομική προστασία των έργων εφαρμοσμένης τέχνης είναι ουσιαστικά τόσο παλαιά όσο και εκείνη της διανοητικής ιδιοκτησίας εν γένει². Εντούτοις, η προστασία αυτή δυσχερώς εντάσσεται ακόμη στο σύστημα του δικαίου της διανοητικής ιδιοκτησίας. Η τελευταία περιλαμβάνει τρεις κύριους τομείς: την προστασία των εφευρέσεων βάσει του δικαίου των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, την προστασία των πνευματικών δημιουργημάτων βάσει των διατάξεων περί πνευματικής ιδιοκτησίας και την προστασία της φήμης βάσει του δικαίου των σημάτων. Λόγω του διακοσμητικού και χρηστικού χαρακτήρα τους, καθώς και του προορισμού τους τόσο για καλλιτεχνικούς όσο και για βιομηχανικούς σκοπούς, τα αντικείμενα εφαρμοσμένης τέχνης μπορούν να απολαύουν αυτών των τριών ειδών προστασίας, χωρίς ωστόσο να ανταποκρίνονται πλήρως στους σκοπούς ή στους μηχανισμούς οποιουδήποτε από τα είδη αυτά³. Μολονότι έχουν θεσπιστεί *suí generis* συστήματα προστασίας, κυρίως στην Ευρώπη, εντούτοις η προστασία αυτή ουδέποτε κατέστη αποκλειστική: μπορεί πάντοτε να σωρευθεί με άλλες μορφές προστασίας⁴.

2. Η κρινόμενη υπόθεση αφορά ειδικότερα τη σώρευση της προστασίας των σχεδίων και των υποδειγμάτων στο πλαίσιο του ισχύοντος *suí generis* συστήματος με την προστασία τους ως έργων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Η σχέση μεταξύ των δύο συστημάτων προστασίας προκαλούσε ανέκαθεν αμφιβολίες τόσο στον νομοθέτη όσο και στη νομολογία, και υπήρξε πηγή διχογνωμιών.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Μία από τις πρώτες σχετικές νομοθετικές πράξεις αποτελεί ο γαλλικός νόμος της 18ης Μαρτίου 1806, σχετικά με τη σύσταση ενός *conseil des prud'hommes* στη Λυών, το οποίο αναγνώρισε την προστασία των σχεδίων των κατασκευαστών μεταξωτών ειδών της Λυών.

³ Βλ. Fischman Afori, O., «Reconceptualizing Property in Designs», *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, αριθ. 3, 2008, σ. 1105 έως 1178.

⁴ Ως προς το φαινόμενο της σώρευσης της προστασίας των σχεδίων και των υποδειγμάτων στο δικαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας βλ., μεταξύ άλλων, Derclaye, E., Leistner, M., *Intellectual Property Overlaps: A European Perspective*, Hart Publishing, Οξφόρδη, 2011, καθώς και Tischner, A., *Kumulatywna ochrona wzornictwa przemysłowego w prawie własności intelektualnej*, C.H. Beck, Βαρσοβία, 2015.

3. Αφενός, ο χρηστικός και λειτουργικός χαρακτήρας των αντικειμένων εφαρμοσμένης τέχνης και η δυνατότητα μαζικής βιομηχανικής παραγωγής τους γεννούν αμφιβολίες ως προς την ικανότητα τους να προστατεύονται από το δικαίωμα του δημιουργού και ως προς τη συμβατότητα μιας τέτοιας προστασίας με τα αξιολογικά θεμέλια (προσωπικός δεσμός που συνδέει τον δημιουργό με το έργο του) καθώς και τους σκοπούς (για την πνευματική δημιουργική προσπάθεια) του δικαιώματος αυτού. Η προστασία των σχεδίων ή υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού ενέχει, μεταξύ άλλων, δύο είδη κινδύνου: την υπερβολική επέκταση της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού και τον περιορισμό του ελεύθερου οικονομικού ανταγωνισμού⁵. Ως εκ τούτου, σε αρκετές έννομες τάξεις έχουν καθιερωθεί συστήματα με σκοπό την εφαρμογή της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού μόνο στα σχέδια και υποδείγματα που έχουν υψηλή καλλιτεχνική αξία. Ενδεικτικά αναφέρονται η θεωρία της «scindibilità» στο ιταλικό δίκαιο, η «Stufentheorie» στο γερμανικό δίκαιο, ή ο περιορισμός της διάρκειας της προστασίας για τα αντικείμενα που παράγονται σε βιομηχανική κλίμακα στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου⁶.

4. Αφετέρου, ορισμένα αντικείμενα εφαρμοσμένων τεχνών διαθέτουν αναμφισβήτητα υψηλό βαθμό πρωτοτυπίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα είδη που δημιουργήθηκαν στον τομέα αυτόν, όπως η Art déco ή το Bauhaus. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον επίμαχο στην κρινόμενη υπόθεση κλάδο δραστηριότητας, δηλαδή την ένδυση: οι δημιουργίες υψηλής ραπτικής αποτελούν εξίσου, αν όχι περισσότερο, έργα τέχνης σε σχέση με τα ενδύματα. Συνεπώς, δεν δικαιολογείται ο εκ των προτέρων αποκλεισμός των αντικειμένων εφαρμοσμένων τεχνών από την προστασία που παρέχει το δικαίωμα του δημιουργού μόνο λόγω του (επίσης) λειτουργικού χαρακτήρα τους. Εξάλλου, άλλες κατηγορίες έργων, των οποίων η προστασία από το δικαίωμα του δημιουργού δεν αμφισβητείται, μπορούν επίσης να επιτελούν χρηστικές λειτουργίες, εξακολουθώντας να συνιστούν πρωτότυπα πνευματικά δημιουργήματα. Αυτό ισχύει για ορισμένα λογοτεχνικά, φωτογραφικά, ή ακόμα και μουσικά έργα.

5. Επομένως, η λύση που επέλεξε ο νομοθέτης της Ένωσης, στο πνεύμα της θεωρίας της ενότητας της τέχνης που αναπτύχθηκε στη γαλλική νομική θεωρία⁷, να προβλέψει τη σωρευτική προστασία των αντικειμένων εφαρμοσμένης τέχνης, αφενός, από ένα *suī generis* σύστημα και, αφετέρου, από το δικαίωμα του δημιουργού, προφανώς δεν είναι άστοχη⁸. Θα πρέπει, πάντως, να διασφαλίζεται η αυτοτέλεια και η επίτευξη των σκοπών κάθε συστήματος προστασίας.

6. Υπό τις συνθήκες αυτές το Δικαστήριο θα κληθεί να αποφανθεί επί των νομικών ζητημάτων που του υπέβαλε το Supremo Tribunal de Justiça (Ανώτατο Δικαστήριο, Πορτογαλία) στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

5 Σχετικά με την υπερβολική επέκταση της προστασίας εις βάρος του ανταγωνισμού μέσω του industrial copyright στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου, βλ., ιδίως, Bently, L., «The Return of Industrial Copyright?», *European Intellectual Property Review*, 2012, σ. 654 έως 672.

6 Βλ., ιδίως, Derclaye, E., Leistner, M., όπ.π., σ. 200 και 283, Marzano, P., «Une protection mal conçue pour un produit bien conçu: l'Italie et sa protection des dessins et modèles industriels par le droit d'auteur», *Revue internationale du droit d'auteur*, 2014, σ. 118, καθώς και Tischner, A., όπ.π., σ. 159 έως 170.

7 Βλ., ιδίως, Pollaud-Dulian, F., *Propriété intellectuelle. Le Droit d'auteur*, Economica, Παρίσι, 2014, σ. 190 έως 194, καθώς και Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Παρίσι, 2016, σ. 255 έως 257.

8 Εντούτοις, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι συγγραφείς, η αρχή της σωρευτικής προστασίας απηχεί την αδυναμία του συστήματος πνευματικής ιδιοκτησίας να ελέγξει το υπερβολικά ευρύ πεδίο εφαρμογής του (Tischner, A., «The role of unregistered rights – a European perspective on design protection», *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, αριθ. 4, 2018, σ. 303 έως 314).

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

7. Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 7, της Σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων, που υπογράφηκε στη Βέρνη στις 9 Σεπτεμβρίου 1886 (Πράξη των Παρισίων της 24ης Ιουλίου 1971), ως έχει κατόπιν της τροποποίησης της 28ης Σεπτεμβρίου 1979 (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης)⁹, ορίζει τα εξής:

«1) Οι όροι “λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα” περιλαμβάνουν όλες τας παραγωγάς λογοτεχνικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής φύσεως, οιοσδήποτε είναι ο τρόπος και η μορφή εκφράσεως, ως: [...] τα έργα των εφηρμοσμένων τεχνών [...].

[...]

7) Επιφυλάσσεται εις τας νομοθεσίας των χωρών της Ενώσεως να προσδιορίσουν τον χώρο εφαρμογής των νόμων, οίτινες αφορούν τα έργα των εφηρμοσμένων τεχνών και τα βιομηχανικά σχέδια και πρότυπα, ως και τους όρους προστασίας των έργων, σχεδίων και προτύπων τούτων, λαμβανομένων υπ’ όψιν των διατάξεων του άρθρου (74) 62α της παρούσας Συμβάσεως [¹⁰]. Διά τα προστατευόμενα εις τας χώρας προελεύσεως απλώς ως σχέδια ή πρότυπα έργα, δεν δύναται να ζητηθή εις άλλην χώραν της Ενώσεως ειμή η ειδική προστασία η παρεχόμενη εις την χώραν ταύτην, εις τα σχέδια και πρότυπα. Πάντως, εάν εις την χώραν ταύτην δεν παρέχεται τοιαύτη ειδική προστασία, τα εν λόγω έργα προστατεύονται ως καλλιτεχνικά έργα.

[...]»

8. Το άρθρο 25 της Συμφωνίας TRIPS ορίζει τα εξής:

«1. Τα μέλη θεσπίζουν ρυθμίσεις για την προστασία νέων ή πρωτότυπων βιομηχανικών σχεδίων που έχουν δημιουργηθεί κατά τρόπο ανεξάρτητο. [...]

2. Κάθε μέλος λαμβάνει μέτρα, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι προϋποθέσεις που τάσσονται για την εξασφάλιση της προστασίας των σχεδίων της κλωστοϋφαντουργίας, και ειδικότερα εκείνες που αναφέρονται στις σχετικές δαπάνες, την εξέταση και τη δημοσίευσή τους, δεν αίρουν σε υπερβολικό βαθμό τη δυνατότητα των ενδιαφερομένων να ζητήσουν και να λάβουν τη σχετική προστασία. Τα μέλη έχουν την ευχέρεια να συμμορφώνονται προς την ανωτέρω υποχρέωση είτε με τη θέσπιση νομοθεσίας στον τομέα των βιομηχανικών σχεδίων είτε με τη θέσπιση νομοθεσίας στον τομέα των δικαιωμάτων δημιουργού.»

9 Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση της Βέρνης αλλά στη Συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου, η οποία αποτελεί το παράρτημα 1Γ της Συμφωνίας του Μαρακές για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, η οποία υπογράφηκε στο Μαρακές στις 15 Απριλίου 1994 (στο εξής: Συμφωνία TRIPS), και εγκρίθηκε, στο όνομα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την απόφαση του Συμβουλίου 94/800/EΚ, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθ’ όσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ 1994, L 336, σ. 1), της οποίας το άρθρο 9, παράγραφος 1, υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να τηρούν τα άρθρα 1 έως 21 της Σύμβασης της Βέρνης.

10 Το άρθρο 7, παράγραφος 4, της Σύμβασης της Βέρνης αφορά τη διάρκεια της προστασίας των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων.

Το δίκαιο της Ένωσης

9. Το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 1998, για τη νομική προστασία σχεδίων και υποδειγμάτων¹¹, ορίζει τα εξής:

«Το σχέδιο ή υπόδειγμα που έχει καταχωρηθεί σε ένα ή ως προς ένα κράτος μέλος σύμφωνα με την παρούσα οδηγία είναι επίσης δεκτικό προστασίας βάσει της νομοθεσίας περί πνευματικής ιδιοκτησίας του κράτους αυτού από την ημερομηνία κατά την οποία δημιουργήθηκε ή αποτυπώθηκε με οποιαδήποτε μορφή. Η έκταση και οι όροι της προστασίας, συμπεριλαμβανομένου και του απαιτούμενου βαθμού πρωτοτυπίας, καθορίζονται από κάθε κράτος μέλος.»

10. Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας¹², προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν, την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει:

α) στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους,

[...]».

11. Το άρθρο 9 της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τις διατάξεις που αφορούν ειδικότερα τα δικαιώματα ευρεσιτεχνίας, τα σήματα, τα σχέδια και υποδείγματα, τα πρότυπα χρήσεων, τις τοπογραφίες προϊόντων ημιαγωγών, τα τυπογραφικά στοιχεία, την πρόσβαση υπό όρους, την πρόσβαση σε καλωδιακές ραδιοτηλεοπτικές υπηρεσίες, την προστασία των εθνικών θησαυρών, τις νομικές προϋποθέσεις κατάθεσης, το δίκαιο των συμπράξεων και του αθέμιτου ανταγωνισμού, το εμπορικό απόρρητο, την ασφάλεια, την εμπιστευτικότητα, την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τον σεβασμό της προσωπικής ζωής, την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και το ενοχικό δίκαιο.»

12. Το άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2001, για τα κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα¹³, ορίζει τα ακόλουθα:

«Το σχέδιο ή υπόδειγμα που προστατεύεται από κοινοτικό σχέδιο ή υπόδειγμα είναι επίσης δεκτικό προστασίας βάσει της νομοθεσίας περί του δικαιώματος του δημιουργού των κρατών μελών, από την ημερομηνία κατά την οποία το σχέδιο ή υπόδειγμα δημιουργήθηκε ή αποτυπώθηκε με οποιαδήποτε μορφή. Η έκταση και οι προϋποθέσεις παροχής της προστασίας, καθώς και ο απαιτούμενος βαθμός πρωτοτυπίας, καθορίζονται από κάθε κράτος μέλος.»

11 ΕΕ 1998, L 289, σ. 28.

12 ΕΕ 2001, L 167, σ. 10.

13 ΕΕ 2002, L 3, σ. 1.

Το πορτογαλικό δίκαιο

13. Η οδηγία 2001/29 μεταφέρθηκε στο πορτογαλικό δίκαιο με τον Código do Direito de Autor e dos Direitos Conexos (κώδικα περί του δικαιώματος του δημιουργού και περί συγγενικών δικαιωμάτων), του οποίου το άρθρο 2, παράγραφος 1, απαριθμεί τις κατηγορίες των αντικειμένων που προστατεύονται από το δικαίωμα του δημιουργού ως εξής:

«1. Τα πνευματικά δημιουργήματα λογοτεχνικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής φύσεως, ανεξαρτήτως του είδους, της μορφής εκφράσεως, της ποιότητας, του τρόπου επικοινωνίας και του σκοπού, περιλαμβάνουν, ιδίως:

[...]

i) έργα εφαρμοσμένης τέχνης, βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα και έργα σχεδίου που συνιστούν καλλιτεχνική δημιουργία, ανεξαρτήτως της προστασίας σχετικά με τη βιομηχανική ιδιοκτησία·

[...]».

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

14. Η G-Star Raw CV (στο εξής: G-Star), εταιρία ολλανδικού δικαίου, σχεδιάζει, παράγει και εμπορεύεται ενδύματα. Η G-Star εκμεταλλεύεται, ως δικαιούχος ή δυνάμει συμβάσεων παραχωρήσεως αποκλειστικής άδειας εκμεταλλεύσεως, τα σήματα G-Star, G-Star Raw, G-Star Denim Raw, GS-Raw, G-Raw και Raw. Τα ενδύματα που διατίθενται στο εμπόριο με τα σήματα αυτά περιλαμβάνουν κυρίως υποδείγματα τζην με την ονομασία Arc καθώς και υποδείγματα μακρυμάνικων αθλητικών μπλουζών και κοντομάνικων μπλουζών με την ονομασία Rowdy.

15. Η Cofemel – Sociedade de Vestuário, SA (στο εξής: Cofemel), εταιρία πορτογαλικού δικαίου, σχεδιάζει, παράγει και διαθέτει στο εμπόριο, με το σήμα Tiffosi, υποδείγματα τζην, μακρυμάνικων αθλητικών μπλουζών και κοντομάνικων μπλουζών.

16. Στις 30 Αυγούστου 2013, η G-Star άσκησε ενώπιον πρωτοβάθμιου πορτογαλικού δικαστηρίου αγωγή με κύριο αίτημα να υποχρεωθεί η Cofemel να παύσει κάθε προσβολή των δικαιωμάτων της ως δημιουργού και κάθε εις βάρος της πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού, καθώς και να της καταβάλει αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη λόγω του γεγονότος αυτού και, σε περίπτωση νέας προσβολής, να της καταβάλει ημερήσια χρηματική ποινή έως την παύση της προσβολής αυτής. Στο πλαίσιο της αγωγής αυτής, η G-Star υποστήριξε μεταξύ άλλων ότι ορισμένα υποδείγματα τζην, μακρυμάνικων αθλητικών μπλουζών και κοντομάνικων μπλουζών τα οποία εμπορεύεται η Cofemel έχουν πανομοιότυπο ή παρόμοιο σχέδιο με εκείνο των υποδειγμάτων της Arc και Rowdy. Η G-Star υποστήριξε επίσης ότι τα υποδείγματα αυτά αποτελούν πρωτότυπα πνευματικά δημιουργήματα και, ως εκ τούτου, έργα σχεδίου τα οποία προστατεύονται από τα δικαιώματα του δημιουργού.

17. Με την εκδοθείσα απόφαση το επιληφθέν δικαστήριο έκανε εν μέρει δεκτή την αγωγή της G-Star. Η Cofemel άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Tribunal da Relação de Lisboa (εφετείο Λισσαβώνας, Πορτογαλία), το οποίο επικύρωσε την εκκαλούμενη απόφαση.

18. Το Supremo Tribunal de Justiça (Ανώτατο Δικαστήριο), ενώπιον του οποίου άσκησε αναίρεση η Cofemel, θεωρεί ότι έχει αποδειχθεί ότι, πρώτον, τα υποδείγματα των ενδυμάτων της G-Star τα οποία αντέγραψε η Cofemel δημιουργήθηκαν είτε από σχεδιαστές που είχαν προσληφθεί από τη G-Star, είτε από σχεδιαστές που ενεργούσαν για λογαριασμό της εταιρίας αυτής και της εκχώρησαν δυνάμει συμβάσεως τα δικαιώματά τους ως δημιουργοί. Δεύτερον, τα εν λόγω υποδείγματα ενδυμάτων αποτελούν τον καρπό ιδεών και διαδικασιών παραγωγής οι οποίες έχουν αναγνωριστεί ως καινοτόμες στον κόσμο της μόδας. Τρίτον, τα εν λόγω υποδείγματα χαρακτηρίζονται από ένα σύνολο ειδικών

στοιχείων (τριδιάστατο σχήμα, θέση ορισμένων διακριτικών στοιχείων, σχέδιο συναρμογής και συνδυασμός χρωμάτων, κ.λπ.), τα οποία εν μέρει επαναλαμβάνονται στα υποδείγματα ενδυμάτων της Cofemel. Λόγω της ανωτέρω κατάστασης, το Supremo Tribunal de Justiça (Ανώτατο Δικαστήριο) διερωτάται υπό ποια έννοια πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο i, του κώδικα περί του δικαιώματος του δημιουργού και περί συγγενικών δικαιωμάτων. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η διάταξη αυτή, μολονότι σαφώς συμπεριλαμβάνει στον κατάλογο των έργων που προστατεύονται από το δικαίωμα του δημιουργού τα έργα εφαρμοσμένης τέχνης, τα βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα και τα έργα σχεδίου τα οποία αποτελούν καλλιτεχνική δημιουργία, εντούτοις δεν προσδιορίζει τον βαθμό πρωτοτυπίας που απαιτείται προκειμένου τα έργα αυτά να τυγχάνουν της εν λόγω προστασίας.

19. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Supremo Tribunal de Justiça (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Αντιβαίνει στην εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29 εθνική νομοθεσία –εν προκειμένω ο κανόνας του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο i, του κώδικα περί του δικαιώματος του δημιουργού και περί συγγενικών δικαιωμάτων– η οποία παρέχει την απορρέουσα από τα δικαιώματα του δημιουργού προστασία σε έργα εφαρμοσμένης τέχνης, σε βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα και σε έργα σχεδίου τα οποία, πέραν του χρηστικού σκοπού τους, δημιουργούν ιδιαίτερο και αξιοσημείωτο οπτικό αποτέλεσμα από αισθητικής απόψεως και των οποίων η πρωτοτυπία αποτελεί το βασικό κριτήριο για την παροχή προστασίας στο πλαίσιο του δικαιώματος του δημιουργού;
- 2) Αντιβαίνει στην εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29 εθνική νομοθεσία –εν προκειμένω ο κανόνας του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο i, του κώδικα περί του δικαιώματος του δημιουργού και περί συγγενικών δικαιωμάτων– η οποία παρέχει την απορρέουσα από τα δικαιώματα του δημιουργού προστασία σε έργα εφαρμοσμένης τέχνης, σε βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα και σε έργα σχεδίου εάν, στο πλαίσιο μιας ιδιαίτερας αυστηρής αξιολογήσεώς τους όσον αφορά τον καλλιτεχνικό χαρακτήρα τους και λαμβανομένων υπόψη των αντιλήψεων που επικρατούν στους καλλιτεχνικούς ή θεσμικούς κύκλους, αξίζουν τον χαρακτηρισμό “καλλιτεχνική δημιουργία” ή “έργο τέχνης”;

20. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 6 Δεκεμβρίου 2017. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Πορτογαλική, η Τσεχική, και η Ιταλική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Πορτογαλική και η Τσεχική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή παρέστησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 12ης Δεκεμβρίου 2018.

Εκτίμηση

21. Με τα δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία φρονώ ότι πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν εάν το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29, όπως έχει ερμηνευτεί από το Δικαστήριο, δεν επιτρέπει η προστασία των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων¹⁴ βάσει του δικαιώματος του δημιουργού να είναι δυνατή μόνον εφόσον αυτά εμφανίζουν αυξημένο καλλιτεχνικό χαρακτήρα που υπερβαίνει τις απαιτήσεις οι οποίες ισχύουν κατά κανόνα για άλλες κατηγορίες έργων.

¹⁴ Το αιτούν δικαστήριο επαναλαμβάνει στα ερωτήματά του τη διατύπωση που χρησιμοποιείται στην πορτογαλική νομοθεσία: «έργα εφαρμοσμένης τέχνης, βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα και έργα σχεδίου». Φρονώ, ωστόσο, ότι αυτοί οι τρεις όροι είναι κατ' ουσίαν συνώνυμοι. Εν πάση περιπτώσει, στις παρούσες προτάσεις αναφέρομαι σε αντικείμενα τα οποία, όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, μπορούν να προστατευτούν ως σχέδια και υποδείγματα κατά την έννοια της οδηγίας 98/71 ή του κανονισμού 6/2002.

22. Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να εξεταστούν η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την έννοια του «έργου» στη νομοθεσία της Ένωσης περί δικαιώματος του δημιουργού, καθώς και τα επιχειρήματα που προέβαλαν, μεταξύ άλλων, η Ιταλική και η Τσεχική Κυβέρνηση καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, τα οποία στηρίζονται στο προβαλλόμενο ειδικό καθεστώς των σχεδίων και υποδειγμάτων εντός του συστήματος που προβλέπεται από το δίκαιο της Ένωσης.

Η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την έννοια του «έργου»

23. Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29, το οποίο μνημονεύεται από το αιτούν δικαστήριο, δεν προσδιορίζει τι πρέπει να θεωρείται έργο. Η διάταξη αυτή απλώς αναγνωρίζει το αποκλειστικό δικαίωμα των δημιουργών να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν οποιαδήποτε αναπαραγωγή των έργων τους. Εξάλλου, καμία άλλη διάταξη της οδηγίας αυτής δεν παρέχει ορισμό της έννοιας «έργο». Όπως υποστηρίζει η Τσεχική Κυβέρνηση με τις παρατηρήσεις της, είναι πιθανόν οι πολύ σημαντικές διαφορές μεταξύ των ισχυόντων στα κράτη μέλη συστημάτων προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού να μην κατέστησαν δυνατή την καθιέρωση ενός ομόφωνα αποδεκτού ορισμού. Συναφώς επισημαίνεται ότι, ακόμη και σε εθνικό επίπεδο, είναι εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να γίνει δεκτός ένας αφηρημένος ορισμός, ικανός να καλύψει την πλειάδα πολύ διαφορετικών αντικειμένων που μπορούν να προστατευθούν από το δικαίωμα του δημιουργού και, ταυτόχρονα, να αποκλείσει τα μη δεκτικά προστασίας αντικείμενα. Τουναντίον, μπορεί κάλλιστα να καταρτιστεί κατάλογος, κατ' ανάγκη μη εξαντλητικός, των κλάδων δημιουργίας στους οποίους μπορεί να έχει εφαρμογή η προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, όπως στην περίπτωση του άρθρου 2, παράγραφος 1, της Σύμβασης της Βέρνης.

24. Εντούτοις, το εν λόγω κενό δεν θα μπορούσε να εξακολουθήσει να υφίσταται, διότι η έννοια του «έργου» αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο όλων των συστημάτων προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού, καθόσον καθορίζει το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του. Είναι, επομένως, απαραίτητη μια ομοιόμορφη ερμηνεία της έννοιας αυτής στο πλαίσιο της εναρμόνισης του δικαιώματος του δημιουργού που καθιερώνει το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, η εναρμόνιση των διαφόρων δικαιωμάτων των οποίων απολαύουν οι δημιουργοί θα καθίστατο άνευ χρησιμότητας, αν τα κράτη μέλη είχαν την ευχέρεια να περιλαμβάνουν ή να αποκλείουν από την προστασία αυτή, διά της νομοθετικής οδού ή μέσω της νομολογίας, το τάδε ή δείνα αντικείμενο. Το Δικαστήριο θα καλούνταν κατ' ανάγκη, αργά ή γρήγορα, να καλύψει το κενό αυτό χάρη στα προδικαστικά ερωτήματα των δικαστηρίων που εκφράζουν αμφιβολίες για την εφαρμογή των οδηγιών περί του δικαιώματος του δημιουργού σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις.

25. Δεδομένου ότι η οδηγία 2001/29 δεν παρέχει ορισμό της έννοιας «έργο» και δεν παραπέμπει στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας αυτής, πρόκειται για αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης¹⁵. Επομένως, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου ένα αντικείμενο να χαρακτηριστεί ως «έργο» κατά την έννοια του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, πρέπει να είναι «πρωτότυπο υπό την έννοια ότι είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του»¹⁶. Το Δικαστήριο έχει συναγάγει αυτή την προϋπόθεση για την αναγνώριση του δικαιώματος του δημιουργού, όπως έχει εναρμονιστεί με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως με την οδηγία

15 Βλ., πρόσφατη απόφαση, της 13ης Νοεμβρίου 2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, σκέψη 33).

16 Απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, σκέψη 37).

2001/29, από την όλη οικονομία τόσο της ίδιας της οδηγίας όσο και της Σύμβασης της Βέρνης. Η προϋπόθεση αυτή δεν είναι εφεύρημα του δικαίου της Ένωσης; απαντά στα περισσότερα εθνικά δίκαια πνευματικής ιδιοκτησίας, τουλάχιστον στα συστήματα του ηπειρωτικού δικαίου¹⁷. Απορρέει, επομένως, κατά κάποιον τρόπο, από τις νομικές παραδόσεις των κρατών μελών.

26. Η έννοια της «προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού» συνιστά το κύριο στοιχείο του ορισμού του έργου. Στη συνέχεια, ο ορισμός αυτός αναπτύχθηκε περαιτέρω στη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο έκρινε ότι ένα έργο είναι αποτέλεσμα πνευματικής εργασίας του δημιουργού του όταν αντανακλάται σε αυτό η προσωπικότητά του. Αυτό συμβαίνει όταν ο δημιουργός κατά την παραγωγή του έργου μπόρεσε να εκφράσει τις δημιουργικές του ικανότητες πραγματοποιώντας ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές¹⁸. Αντιθέτως, όταν η μορφή εκφράσεως των στοιχείων του επίμαχου αντικειμένου υπαγορεύεται από την τεχνική λειτουργία τους, δεν πληρούται το κριτήριο της πρωτοτυπίας, καθότι οι διάφοροι τρόποι υλοποιήσεως μιας ιδέας είναι τόσο περιορισμένοι ώστε η ιδέα και η έκφρασή της συγχέονται. Μια τέτοια κατάσταση δεν επιτρέπει στον δημιουργό να εκφράσει το δημιουργικό του πνεύμα με πρωτότυπο τρόπο και να καταλήξει σε αποτέλεσμα το οποίο να αποτελεί προσωπική πνευματική εργασία του¹⁹. Μόνον το πνευματικό δημιούργημα που είναι προσωπικό προϊόν του δημιουργού, κατά την έννοια του ανωτέρω ορισμού, νοείται ως έργο άξιο προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Στοιχεία όπως η διανοητική εργασία και η τεχνογνωσία του δημιουργού δεν μπορούν, αυτά καθαυτά, να δικαιολογήσουν την προστασία του επίμαχου αντικειμένου βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, όταν η εν λόγω εργασία και η εν λόγω τεχνογνωσία δεν εκφράζουν κάποια πρωτοτυπία²⁰. Τέλος, το αντικείμενο της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού πρέπει να προσδιορίζεται με επαρκή ακρίβεια και αντικειμενικότητα^{21 22}.

Η εφαρμογή της νομολογίας αυτής στα σχέδια και υποδείγματα

27. Σε αντίθεση προς όσα υποστηρίζει η Τσεχική Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις της, ο ορισμός της έννοιας «έργο» ως του αποτελέσματος της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του δεν περιορίζεται στους τομείς που διέπονται από ειδικές ρυθμίσεις του δικαίου της Ένωσης στις οποίες το κριτήριο αυτό προβλέπεται ρητώς, όπως είναι οι ρυθμίσεις σχετικά με τις βάσεις δεδομένων, τις φωτογραφίες και τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών²³.

17 Τούτο ισχύει ιδίως στην περίπτωση του γερμανικού δικαίου, όπου το άρθρο 2, παράγραφος 2, του Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte – Urheberrechtsgesetz (νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας και περί συγγενικών δικαιωμάτων), της 9ης Σεπτεμβρίου 1965, ορίζει ότι «[έ]ργα, κατά την έννοια του παρόντος νόμου, συνιστούν μόνο τα προσωπικά πνευματικά δημιουργήματα». Η αρχή αυτή αντιστοιχεί στην έννοια της πρωτοτυπίας στο γαλλικό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας [απόφαση του Cour de cassation (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Γαλλία), Ολομέλεια, της 7ης Μαρτίου 1986, Babolat κατά Pachot, n° 83-10477, που δημοσιεύτηκε στο Δελτίο], καθώς και στο πολωνικό δίκαιο [άρθρο 1, παράγραφος 1, του ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych (νόμου περί του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων), της 4ης Φεβρουαρίου 1994] ή και στο ισπανικό δίκαιο [άρθρο 10 του Ley de Propiedad Intelectual (νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας), της 24ης Απριλίου 1996]. Τούτο δεν ισχύει στο πλαίσιο των συστημάτων copyright των αγγλοσαξονικών χωρών.

18 Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψεις 88 και 89).

19 Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 49 και 50).

20 Απόφαση της 1ης Μαρτίου 2012, Football Dataco κ.λπ. (C-604/10, EU:C:2012:115, σκέψη 33).

21 Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, σκέψη 40).

22 Την περιγραφή της ως άνω νομολογίας άντλησα σε μεγάλο βαθμό από τα σημεία 17 και 18 των προτάσεών μου στην υπόθεση Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2018:870).

23 Πρόκειται για την οδηγία 96/9/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 1996, σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων (ΕΕ 1996, L 77, σ. 20), άρθρο 3, παράγραφος 1, την οδηγία 2006/116/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων (ΕΕ 2006, L 372, σ. 12), άρθρο 6 και την οδηγία 2009/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΕΕ 2009, L 111, σ. 16), άρθρο 1, παράγραφος 3.

28. Συγκεκριμένα, η πρώτη εφαρμογή του κριτηρίου αυτού από το Δικαστήριο αφορούσε λογοτεχνικό έργο, το οποίο προστατευόταν βάσει της οδηγίας 2001/29. Όπως επισημάνθηκε, το Δικαστήριο συνήγαγε το κριτήριο αυτό από την όλη οικονομία τόσο του δικαίου της Ένωσης όσο και του διεθνούς δικαίου σχετικά με το δικαίωμα του δημιουργού. Μολονότι το Δικαστήριο εφάρμοσε στη συνέχεια το κριτήριο αυτό σε αντικείμενα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ειδικών ρυθμίσεων του δικαίου της Ένωσης, όπως οι ρυθμίσεις σχετικά με τις φωτογραφίες, η εφαρμογή αυτή στηρίχθηκε όχι στη συγκεκριμένη ρύθμιση αλλά στην προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου²⁴.

29. Κατά την άποψή μου, από τα ανωτέρω συνάγεται κατά τρόπο σαφή ότι το κριτήριο του αποτελέσματος της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού, όπως έχει αναπτυχθεί με τη νομολογία του Δικαστηρίου, μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις κατηγορίες έργων. Η άποψη αυτή απορρέει επίσης από την απαίτηση ομοιόμορφης εφαρμογής της οδηγίας 2001/29 στο σύνολο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ των εσωτερικών δικαίων των κρατών μελών ως προς το πεδίο εφαρμογής της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού θα διακύβευε την εν λόγω ομοιόμορφη εφαρμογή²⁵. Επομένως, δεν διακρίνω για ποιους λόγους δεν θα έπρεπε να εφαρμοστεί το κριτήριο αυτό, τουλάχιστον κατ' αρχήν, στα βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα όσον αφορά την προστασία τους βάσει του δικαιώματος του δημιουργού.

30. Δεν έχω πεισθεί από το επιχείρημα που προέβαλε η Τσεχική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι το κριτήριο του αποτελέσματος της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού είναι συμφυές με όλα τα έργα και δεν αποκλείει την εφαρμογή αυστηρότερων προϋποθέσεων στο εθνικό δίκαιο για ορισμένες κατηγορίες έργων, όπως τα έργα εφαρμοσμένων τεχνών.

31. Το κριτήριο του αποτελέσματος της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού καθιστά, βεβαίως, δυνατή τη διάκριση μεταξύ των αντικειμένων που μπορούν να προστατευθούν από το δικαίωμα του δημιουργού και εκείνων που δεν καλύπτονται από την προστασία αυτή²⁶. Εντούτοις, το εν λόγω κριτήριο, το οποίο το Δικαστήριο χαρακτηρίζει και ως κριτήριο της πρωτοτυπίας²⁷, συνιστά επίσης τη μέγιστη απαίτηση την οποία τα κράτη μέλη δύνανται νομίμως να επιβάλλουν για την αναγνώριση της προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, ανεξαρτήτως του επιπέδου καλλιτεχνικής δημιουργίας που εμφανίζει το επίμαχο αντικείμενο. Το Δικαστήριο κατέστησε τη διαπίστωση αυτή ιδιαιτέρως σαφή με την απόφαση *Painer*, κρίνοντας ότι, όσον αφορά τα φωτογραφικά πορτρέτα, η προστασία που παρέχεται από το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29 δεν μπορεί να είναι πιο περιορισμένη από εκείνη της οποίας απολαύουν άλλα έργα, συμπεριλαμβανομένων των λοιπών φωτογραφικών έργων²⁸. Συγκεκριμένα, από κανένα στοιχείο της οδηγίας 2001/29 ή άλλης εφαρμοστέας στον τομέα αυτό οδηγίας δεν προκύπτει ότι η έκταση της εν λόγω προστασίας εξαρτάται από ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις στις δυνατότητες δημιουργικών παρεμβάσεων κατά την παραγωγή διαφόρων κατηγοριών έργων²⁹. Πάντως, μολονότι η έκταση της προστασίας δεν μπορεί να περιοριστεί με βάση τα ανωτέρω, δεν μπορεί κατά μείζονα λόγο να θεωρηθεί ότι η εν λόγω προστασία είναι δυνατόν να αποκλειστεί πλήρως στο πλαίσιο αυτό.

24 Βλ. αποφάσεις της 1ης Δεκεμβρίου 2011, *Painer* (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψη 87), και της 7ης Αυγούστου 2018, *Renckhoff* (C-161/17, EU:C:2018:634, σκέψη 14).

25 Πρβλ. απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2018, *Levola Hengelo* (C-310/17, EU:C:2018:899, σκέψη 45).

26 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 46 έως 48).

27 Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 48 και 49).

28 Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, *Painer* (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψη 98).

29 Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, *Painer* (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψη 97).

32. Ομοίως, στην οδηγία 2001/29 δεν εντοπίζεται κανένα στοιχείο που να καθιστά δυνατή τη διαφοροποίηση του επιπέδου προστασίας των έργων εφαρμοσμένων τεχνών με γνώμονα την καλλιτεχνική αξία τους. Ωστόσο, η Ιταλική και η Τσεχική Κυβέρνηση καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίες υπέβαλαν παρατηρήσεις στην υπό κρίση υπόθεση, φρονούν ότι το στοιχείο αυτό περιλαμβάνεται σε άλλες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, και συγκεκριμένα στο άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 και στο άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002. Επομένως, θα εξετάσω στη συνέχεια την πτυχή αυτή.

Η συμβολή του άρθρου 17 της οδηγίας 98/71 και του άρθρου 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002

33. Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 καθιερώνει την αρχή της σωρευτικής προστασίας των σχεδίων και των υποδειγμάτων τόσο βάσει του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων όσο και βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Κατά τη δεύτερη περίοδο του άρθρου αυτού, το περιεχόμενο και οι προϋποθέσεις της παρεχόμενης από το δικαίωμα του δημιουργού προστασίας, περιλαμβανομένου του απαιτούμενου βαθμού πρωτοτυπίας, καθορίζονται από κάθε κράτος μέλος. Παρόμοια διατύπωση απαντά και στο άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002.

34. Κατά την άποψη της Ιταλικής και της Τσεχικής Κυβέρνησης και της Κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου, οι διατάξεις αυτές παρέχουν στα κράτη μέλη πλήρη ευχέρεια ως προς τον ορισμό των προϋποθέσεων προστασίας των σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, τούτο δε παρά την έκδοση της οδηγίας 2001/29. Οι κυβερνήσεις αυτές υποστηρίζουν επίσης ότι το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 συνιστά *lex specialis* σε σχέση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/29 όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο. Παρεμφερής άποψη υποστηρίζεται και στη θεωρία³⁰.

35. Δεν συντάσσομαι με την ως άνω θέση και θα αναλύσω κατωτέρω τα διάφορα επιχειρήματα που προβλήθηκαν προς στήριξή της, τα οποία δεν θεωρώ ιδιαιτέρως πειστικά.

36. Καταρχάς, όπως συνάγεται άνευ αμφιβολίας από την πρώτη περίοδό του, το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 αφορά αποκλειστικά τα καταχωρισμένα σχέδια και υποδείγματα. Συνεπώς, η ενδεχόμενη ευχέρεια που παρέχεται στα κράτη μέλη αφορά μόνον την εν λόγω κατηγορία σχεδίων και υποδειγμάτων. Πλην όμως, στην πλειονότητά τους, τα σχέδια και υποδείγματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθούν να μην είναι καταχωρισμένα³¹. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της αίτησης προδικαστικής αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση, αυτό ισχύει, ιδίως, για τα επίμαχα στην κύρια δίκη σχέδια και υποδείγματα. Ως εκ τούτου, θεωρώ προσφορότερη μια συλλογιστική που στηρίζεται στο άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002. Πράγματι, ο κανονισμός αυτός προβλέπει προστασία, περιορισμένης διάρκειας τριών ετών, για κάθε σχέδιο και υπόδειγμα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εφόσον είναι νέο και πρωτότυπο, χωρίς υποχρέωση καταχώρισής του.

37. Είναι αληθές ότι, λαμβανομένου υπόψη του γράμματός του, το άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002 καταλείπει κατά τα φαινόμενα στα κράτη μέλη ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως ως προς τον καθορισμό των προϋποθέσεων προστασίας των σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Εντούτοις, το περιθώριο εκτιμήσεως αυτό παρέχεται στα κράτη μέλη υπό την επιφύλαξη της εναρμόνισης του δικαιώματος του δημιουργού σε επίπεδο Ένωσης, πράγμα που επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική σκέψη 32 του κανονισμού αυτού, κατά την οποία «[ε]λλείπει πλήρους εναρμόνισης του δικαιώματος του δημιουργού, είναι σημαντικό να θεσπισθεί η αρχή της σώρευσης της ειδικής προστασίας των κοινοτικών σχεδίων ή υποδειγμάτων με την προστασία, δυνάμει του δικαιώματος του δημιουργού, αφήνοντας τα κράτη μέλη ελεύθερα να καθορίσουν την

³⁰ Βλ. Bently, L., όπ.π.

³¹ Βλ. Tischner, A., «The role of unregistered rights – a European perspective on design προστασία», *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, αριθ. 4, 2018, καθώς και τις παραπομπές στις υποσημειώσεις.

έκταση της προστασίας δυνάμει του δικαιώματος του δημιουργού και τις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες αυτή παρέχεται»³². Από την αιτιολογική έκθεση του κανονισμού 6/2002³³ προκύπτει ακόμη σαφέστερα ότι η λύση που επελέγη με το νυν άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002 είναι προσωρινή, εν αναμονή της εναρμόνισης του δικαιώματος του δημιουργού.

38. Ως εκ τούτου, είναι κατά τη γνώμη μου σαφές ότι, αφ' ης στιγμής η ως άνω εναρμόνιση έχει πραγματοποιηθεί, μέσω, κυρίως, της οδηγίας 2001/29, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, το περιθώριο εκτιμήσεως που παρέχει στα κράτη μέλη το άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002 έχει περιοριστεί από τις υποχρεώσεις που τα κράτη αυτά υπέχουν δυνάμει της εν λόγω οδηγίας. Πράγματι, θα προκαλούσε κατάπληξη η παραδοχή ότι κάθε παραπομπή που κάνει ένα νομοθέτημα της Ένωσης στο δίκαιο των κρατών μελών ισοδυναμεί με απαλλαγή των κρατών αυτών από υποχρεώσεις τους απορρέουσες, στον τομέα τον οποίο καλύπτει η επίμαχη παραπομπή, από άλλες πράξεις της Ένωσης, προγενέστερες ή μεταγενέστερες. Μια τέτοια παραπομπή αφορά εξ ορισμού το εσωτερικό δίκαιο όπως ισχύει εντός των ορίων που επιβάλλουν οι απορρέουσες από το δίκαιο της Ένωσης αρνητικές και θετικές υποχρεώσεις.

39. Συναφώς, δεν με πείθει το επιχείρημα της Κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου ότι ο κανονισμός 6/2002 είναι μεταγενέστερος της οδηγίας 2001/29. Είναι αληθές ότι ο κανονισμός αυτός εκδόθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2001, ενώ η οδηγία 2001/29 στις 22 Μαΐου του ίδιου έτους. Εντούτοις, πρώτον, το κείμενο του νυν άρθρου 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002, αν και διαφορετικά διατυπωμένο, περιλαμβανόταν στην πρώτη πρόταση της Επιτροπής σχετικά με τη θέσπιση του κανονισμού αυτού με ημερομηνία 3 Δεκεμβρίου 1993, ήτοι πολύ πριν από την πρώτη πρόταση της οδηγίας 2001/29³⁴. Στη συνέχεια, οι νομοπαρασκευαστικές εργασίες σχετικά με τα δύο αυτά νομοθετήματα διεξήχθησαν ταυτόχρονα. Δεύτερον, η προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας 2001/29 στην εσωτερική έννομη τάξη έληγε στις 22 Δεκεμβρίου 2002, ενώ ο κανονισμός 6/2002 τέθηκε σε ισχύ στις αρχές Μαρτίου του ίδιου έτους. Επομένως, κατά την έναρξη ισχύος του κανονισμού αυτού, η εναρμόνιση του δικαιώματος του δημιουργού με την οδηγία 2001/29 δεν είχε ολοκληρωθεί, διότι τα κράτη μέλη δεν υπείχαν ακόμη την υποχρέωση να μεταφέρουν τις διατάξεις της οδηγίας αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη τους. Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι ο κανονισμός 6/2002 είναι τύποις μεταγενέστερος της οδηγίας 2001/29 ουδόλως μεταβάλλει την ανάλυση της σχέσης των δύο αυτών πράξεων: το περιθώριο εκτιμήσεως που παρέχεται στα κράτη μέλη με το άρθρο 96, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού περιορίζεται από τις απορρέουσες από την οδηγία 2001/29 υποχρεώσεις.

40. Ομοίως, δεν έχω πεισθεί από το επιχείρημα που αντλείται από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της οδηγίας 98/71 ή του κανονισμού 6/2002³⁵. Μολονότι η Επιτροπή είχε πιο φιλόδοξους στόχους και μολονότι τελικά αποφασίστηκε ότι δεν ήταν σκόπιμη, κατά τον χρόνο εκείνο, η εναρμόνιση του δικαιώματος του δημιουργού στα κράτη μέλη μέσω νομοθετικών πράξεων σχετικών με τα σχέδια και υποδείγματα, τούτο δεν σημαίνει ότι η προστασία των εν λόγω σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού θα πρέπει να αποτελεί εξαίρεση στο διηλεκές, αφ' ης στιγμής έχει πραγματοποιηθεί τέτοια εναρμόνιση. Μολονότι οι προπαρασκευαστικές εργασίες των πράξεων της Ένωσης μπορούν βεβαίως να παράσχουν σημαντικά στοιχεία σχετικά με τους λόγους που υπαγόρευσαν τις επιλογές του νομοθέτη της Ένωσης, εντούτοις οι πληροφορίες που αντλούνται από τις εν λόγω εργασίες δεν μπορούν να κατισχύουν του περιεχομένου και της όλης οικονομίας των επίμαχων διατάξεων. Ειδικότερα, δεν είναι ενδεδειγμένο να συνάγονται από τις προπαρασκευαστικές εργασίες ορισμένου νομοθετήματος (της οδηγίας 98/71 ή του κανονισμού 6/2002) πορίσματα για την ερμηνεία ή το πεδίο εφαρμογής άλλου νομοθετήματος (της οδηγίας 2001/29).

32 Παρόμοια διατύπωση απαντά στην αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας 98/71.

33 COM(93) 342 τελικό της 3ης Δεκεμβρίου 1993, σ. 53 ως 55.

34 COM(97) 628 τελικό της 21ης Ιανουαρίου 1998.

35 Το επιχείρημα αυτό έχει προβληθεί από τη νομική θεωρία, βλ., ιδίως, Bently, L., όπ.π.

41. Στη συνέχεια, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επικαλείται, προς στήριξη της άποψής της, το άρθρο 9 της οδηγίας 2001/29, κατά το οποίο η οδηγία αυτή δεν θίγει τις σχετικές, μεταξύ άλλων, με τα σχέδια και υποδείγματα διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, περιλαμβανομένου του άρθρου 17 της οδηγίας 98/71³⁶. Φρονώ ότι η διάταξη αυτή της οδηγίας 2001/29 δεν μπορεί να στηρίξει την άποψη της κυβέρνησης αυτής. Είναι, πράγματι, προφανές ότι η οδηγία 2001/29, η οποία αφορά το δικαίωμα του δημιουργού, δεν πρέπει να θίγει τις διατάξεις που αφορούν άλλους τομείς, όπως το δικαίο των σχεδίων και υποδειγμάτων. Εντούτοις, το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71, όπως και το άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002, δεν συνιστά διάταξη σχετική με τον τομέα του δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων, αλλά με εκείνον του δικαιώματος του δημιουργού. Διαφορετική ερμηνεία θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι η προστασία των έργων εφαρμοσμένων τεχνών βάσει του δικαιώματος του δημιουργού συναρτάται προς το δικαίο των σχεδίων και υποδειγμάτων, ενώ οι εν λόγω δύο τομείς είναι αυτοτελείς. Ως εκ τούτου, το άρθρο 9 της οδηγίας 2001/29 δεν μπορεί να έχει την έννοια ότι συνεπάγεται την εξαίρεση των σχεδίων και υποδειγμάτων από την εναρμόνιση που πραγματοποιήθηκε με την οδηγία 2001/29.

42. Εν πάση περιπτώσει, εάν ο νομοθέτης της Ένωσης είχε τη βούληση να εισάγει μια τόσο σημαντική εξαίρεση από το εναρμονισμένο δικαίωμα του δημιουργού, θα το έπραττε όχι εμμέσως, στο πλαίσιο διάφορων πράξεων του δικαίου της Ένωσης, αλλά κατά τρόπο σαφή και ρητό, για παράδειγμα με το άρθρο 1 της οδηγίας 2001/29 το οποίο ορίζει το πεδίο εφαρμογής της.

43. Η Τσεχική Κυβέρνηση προσθέτει ότι, όπως προκύπτει από τον τίτλο της, η οδηγία 2001/29 έχει ως αποκλειστικό σκοπό την εναρμόνιση «ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού» και τούτο «στην κοινωνία της πληροφορίας». Εντούτοις, δεν αντιλαμβάνομαι πώς η διαπίστωση αυτή μπορεί να επιβεβαιώσει τις απόψεις που διατύπωσε η εν λόγω κυβέρνηση σχετικά με την προστασία των έργων εφαρμοσμένων τεχνών.

44. Είναι αληθές ότι η οδηγία 2001/29 εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής της σημαντικές πτυχές του δικαιώματος του δημιουργού: τα ηθικά δικαιώματα, τη συλλογική διαχείριση των δικαιωμάτων, την προάσπιση των εν λόγω δικαιωμάτων (εκτός της πολύ γενικής διάταξης του άρθρου 8), κ.λπ. Εντούτοις, η G-star επικαλέστηκε στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης το αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού να επιτρέπει ή να απαγορεύει την αναπαραγωγή του έργου του. Το δικαίωμα αυτό εναρμονίζεται κατά τρόπο εξαντλητικό με την οδηγία 2001/29. Είναι επίσης αληθές ότι, ιδίως στην αγγλόφωνη νομική θεωρία, η οδηγία 2001/29 χαρακτηρίζεται συχνά ως «οδηγία για την κοινωνία της πληροφορίας» (Information Society Directive). Φρονώ ότι ορισμένοι συγγραφείς αντλούν από αυτή την ανεπίσημη ονομασία πορίσματα που είναι υπερβολικά και εσφαλμένα. Πράγματι, μολονότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29 δίνει «ιδιαιτέρη έμφαση [...] στην κοινωνία της πληροφορίας», εντούτοις, δεν αμφισβητείται ότι οι διατάξεις της οδηγίας αυτής τυγχάνουν εφαρμογής αδιακρίτως σε κάθε πλαίσιο, ανεξαρτήτως του αν αυτό εντάσσεται ή όχι στην κοινωνία της πληροφορίας. Συναφώς, το γεγονός ότι τα σχέδια και υποδείγματα συνήθως ενσωματώνονται σε απτά αντικείμενα του «πραγματικού» κόσμου³⁷ ουδόλως δικαιολογεί την εξαίρεσή τους από το πεδίο της προβλεπόμενης με την οδηγία αυτή προστασίας.

45. Η άποψη των κυβερνήσεων αυτών δεν βρίσκει εξάλλου έρεισμα στο διεθνές δίκαιο. Είναι αληθές ότι το άρθρο 2, παράγραφος 7, της Σύμβασης της Βέρνης καταλείπει στη διακριτική ευχέρεια των συμβαλλομένων κρατών το ζήτημα της εφαρμογής του δικαιώματος του δημιουργού στα σχέδια και στα υποδείγματα. Εντούτοις η Σύμβαση αυτή έχει εφαρμογή με την επιφύλαξη των απορρεουσών από το δικαίο της Ένωσης υποχρεώσεων των κρατών μελών. Επομένως, στην περίπτωση που το δικαίο

³⁶ Κατ' εμέ, όπως και το άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002.

³⁷ Σε αντίθεση με τον εικονικό κόσμο.

αυτό θέτει περιορισμούς στην ελεύθερη επιλογή των κρατών μελών, μια διάταξη μη επιτακτικού χαρακτήρα της Σύμβασης της Βέρνης δεν μπορεί να άρει τον περιορισμό αυτό. Οποιοδήποτε διαφορετικό συμπέρασμα δεν θα ήταν σύμφωνο με το άρθρο 351, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Οι ίδιες σκέψεις ισχύουν για το άρθρο 25 της Συμφωνίας TRIPS.

46. Επιπλέον, εάν γινόταν δεκτό ότι το άρθρο 2, παράγραφος 7, της Σύμβασης της Βέρνης εισάγει παρέκκλιση από τις υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από την οδηγία 2001/29, θα έπρεπε να εφαρμοστεί επίσης η δεύτερη περίοδος της παραγράφου αυτής, η οποία καθιερώνει την αρχή της αμοιβαιότητας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών στο πλαίσιο της προστασίας των σχεδίων και υποδειγμάτων. Κατά τη διάταξη αυτή, σε σχέση με τα αντικείμενα που προστατεύονται αποκλειστικά ως σχέδια και υποδείγματα στη χώρα προέλευσης, μόνον η εν λόγω ειδική προστασία μπορεί να ζητηθεί σε άλλη χώρα, πλην της περίπτωσης που στη χώρα αυτή δεν παρέχεται τέτοια προστασία, οπότε τα αντικείμενα προστατεύονται από το δικαίωμα του δημιουργού. Η κατάργηση όμως της εν λόγω αρχής της αμοιβαιότητας στις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών –αρχής η οποία εισάγει διάκριση αντίθετη προς τους κανόνες της εσωτερικής αγοράς– αποτέλεσε ακριβώς έναν από τους σκοπούς του άρθρου 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002³⁸.

47. Τέλος, το επιχείρημα ότι το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις της Ένωσης περί του δικαιώματος του δημιουργού αναιρείται από τη νομολογία του Δικαστηρίου η οποία αφορά την ερμηνεία της διάταξης αυτής. Με την απόφαση Flos³⁹, σχετικά με τη διάρκεια της προστασίας των σχεδίων και υποδειγμάτων από το δικαίωμα του δημιουργού, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ευχέρεια των κρατών μελών να καθορίζουν την έκταση και τους όρους της εν λόγω προστασίας δεν μπορεί να αφορά τη διάρκεια της προστασίας αυτής, δεδομένου ότι αυτή έχει εναρμονιστεί εντός της Ένωσης με την οδηγία 93/98/ΕΟΚ⁴⁰. Ο ίδιος συλλογισμός μπορεί να ισχύσει και για την οδηγία 2001/29: δεδομένου ότι η οδηγία αυτή, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, έχει εναρμονίσει τα περιουσιακά δικαιώματα των δημιουργών, περιλαμβανομένης της έννοιας του «έργου», η οποία είναι βασική για την ομοιόμορφη εφαρμογή των εν λόγω δικαιωμάτων, η ρύθμιση των ζητημάτων αυτών δεν εμπίπτει στην ευχέρεια η οποία καταλείπεται στα κράτη μέλη βάσει του άρθρου 17 της οδηγίας 98/71 και, κατ' αναλογία, βάσει του άρθρου 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002. Συντάσσομαι ως προς το σημείο αυτό με την άποψη που εξέφρασε η Επιτροπή με τις παρατηρήσεις της.

48. Επομένως, το άρθρο 17 της οδηγίας 98/71 και το άρθρο 96, παράγραφος 2, του κανονισμού 6/2002 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι συνιστούν κατοχύρωση της αρχής της σωρευτικής προστασίας: ένα έργο εφαρμοσμένων τεχνών δεν πρέπει να αποκλείεται από την προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού απλώς και μόνο διότι μπορεί να τύχει της *sui generis* προστασίας ως σχέδιο ή υπόδειγμα. Αντιθέτως, οι διατάξεις αυτές δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποτελούν παρέκκλιση από τις διατάξεις της οδηγίας 2001/29 ή οποιουδήποτε άλλου νομοθετήματος της Ένωσης το οποίο διέπει τα δικαιώματα του δημιουργού.

Ενδιάμεσο συμπέρασμα

49. Επομένως, στο στάδιο αυτό, φρονώ ότι στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, δεν επιτρέπει η προστασία των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού να είναι δυνατή μόνον εφόσον αυτά εμφανίζουν αυξημένο καλλιτεχνικό χαρακτήρα που υπερβαίνει τις απαιτήσεις οι οποίες ισχύουν κατά κανόνα για άλλες κατηγορίες έργων.

38 Βλ. αιτιολογική έκθεση του κανονισμού αυτού [COM(93) 342 τελικό, σ. 56].

39 Απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2011 (C-168/09, EU:C:2011:29, σκέψη 39).

40 Οδηγία του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1993, για την εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων (EE 1993, L 290, σ. 9), όπως αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2006/116.

Τελικές παρατηρήσεις σχετικά με την προστασία των σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού

50. Πάντως, δεν θα ήθελα να θεωρηθεί ότι δεν λαμβάνω υπόψη ή ότι υποτιμώ τις αντιρρήσεις οι οποίες διατυπώθηκαν τόσο από τις Κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις στην υπό κρίση υπόθεση όσο και από ορισμένους εκπροσώπους της θεωρίας⁴¹ ως προς τις δυσμενείς συνέπειες μιας πέραν του αναγκαίου μέτρου προστασίας των σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού.

51. Συγκεκριμένα, μια *sui generis* προστασία των σχεδίων και υποδειγμάτων, όπως η προβλεπόμενη από τον κανονισμό 6/2002, είναι προσαρμοσμένη σε μεγάλο βαθμό στην ιδιαιτερότητα των εν λόγω αντικειμένων προστασίας, δηλαδή τρεχόντων χρηστικών αντικειμένων τα οποία παράγονται μαζικά και τα οποία εντούτοις ενδέχεται να διαθέτουν και ορισμένα πρωτότυπα αισθητικά χαρακτηριστικά που χρήζουν προστασίας. Η προστασία αυτή έχει επαρκή διάρκεια ώστε να καθίσταται αποδοτική η επένδυση που συνίσταται στην εκπόνηση του σχεδίου ή υποδείγματος⁴², χωρίς ωστόσο να παρεμποδίζεται υπερβολικά ο ανταγωνισμός. Ομοίως, οι προϋποθέσεις αναγνώρισης της εν λόγω προστασίας, οι οποίες στηρίζονται στην πρωτοτυπία και στον καινοφανή χαρακτήρα, καθώς και το κριτήριο για τον εντοπισμό πράξης που συνιστά παραποίηση/απομίμηση, το οποίο συνίσταται στη συνολική οπτική εντύπωση⁴³, έχουν προσαρμοστεί στις πραγματικές συνθήκες των αγορών στις οποίες εντάσσονται τα αντικείμενα αυτά.

52. Εντούτοις, αν, για το ίδιο αντικείμενο, καταστεί εξαιρετικά ευχερής η αναγνώριση προστασίας βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, προστασίας η οποία δεν υπόκειται σε οποιαδήποτε διατύπωση, έχει εφαρμογή ήδη από τη δημιουργία του αντικειμένου χωρίς να εξαρτάται από την προϋπόθεση του καινοφανούς χαρακτήρα και έχει στην πράξη διάρκεια απεριόριστη σε σχέση με τη χρησιμότητα ενός σχεδίου ή υποδείγματος για τον δικαιούχο του⁴⁴, υφίσταται ο κίνδυνος το δικαίωμα του δημιουργού να εκτοπίσει το *sui generis* σύστημα προστασίας των σχεδίων και υποδειγμάτων. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο έχει πολυάριθμες αρνητικές συνέπειες: την απαξίωση του δικαιώματος του δημιουργού, του οποίου η αναγνώριση θα ζητείται γίνεται για την προστασία κοινότοπων, στην πραγματικότητα, δημιουργιών, η παρακώλυση του ανταγωνισμού λόγω της υπερβολικής διάρκειας της προστασίας ή ακόμη και η ανασφάλεια δικαίου, καθόσον οι ανταγωνιστές δεν θα είναι σε θέση να προβλέψουν εάν ένα σχέδιο ή υπόδειγμα, του οποίου η *sui generis* προστασία έληξε, προστατεύεται και από το δικαίωμα του δημιουργού.

53. Οι αντιρρήσεις αυτές εξηγούν τους διάφορους περιορισμούς στην προστασία των έργων εφαρμοσμένων τεχνών βάσει του δικαιώματος του δημιουργού στο πλαίσιο των εθνικών συστημάτων πνευματικής ιδιοκτησίας περί των οποίων έγινε λόγος στην εισαγωγή των παρούσων προτάσεων. Αντιθέτως, όπως επισήμανα με την προτεινόμενη απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα, το ισχύον στην Ένωση σύστημα προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού δεν περιλαμβάνει καμία νομική βάση που να καθιστά δυνατό τον περιορισμό αυτό, δεδομένου ότι τα έργα εφαρμοσμένων τεχνών προστατεύονται ως προσωπικές πνευματικές εργασίες των δημιουργών τους, όπως ακριβώς και οι λοιπές κατηγορίες έργων.

41 Βλ., ιδίως, Bently, L., όπ.π., καθώς και Tischner, A., «The role of unregistered rights – a European perspective on design protection», *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, αριθ. 4, 2018.

42 Κατά τον κανονισμό 6/2002, η διάρκεια της προστασίας αυτής είναι τριετής για τα μη καταχωρισμένα σχέδια και υποδείγματα και πενταετής, η οποία μπορεί να παραταθεί έως είκοσι πέντε έτη, για εκείνα που έχουν καταχωριστεί, διάρκεια επαρκής, δεδομένου ότι ένα μέσο σχέδιο ή υπόδειγμα διατηρεί την εμπορική αξία του για περίπου τέσσερα έτη και ακόμη πιο σύντομα (μία ή δύο χρονικές περιόδους) στον τομέα των ειδών ένδυσης (βλ. Tischner, A., «The role of unregistered rights – a European perspective on design προστασία», και Van Keymeulen, E., «Copyrighting couture or counterfeit chic: Fashion design: a comparative EU-US perspective», *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, αριθ. 10, 2012, σ. 728 έως 737).

43 Βλ. άρθρα 4 και 10 του κανονισμού 6/2002.

44 Πράγματι η προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού εκτείνεται σε όλη τη διάρκεια ζωής του δημιουργού και εβδομήντα έτη μετά τον θάνατό του.

54. Ωστόσο, φρονώ ότι μια αυστηρή εφαρμογή του δικαιώματος του δημιουργού εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων θα μπορούσε να περιορίσει σε μεγάλο βαθμό τα μειονεκτήματα που απορρέουν από τη σώρευση της προστασίας που παρέχει το δικαίωμα αυτό με τη *suī generis* προστασία των σχεδίων και υποδειγμάτων. Πράγματι, το σκοπούμενο αποτέλεσμα δεν είναι η επέκταση, μέσω του δικαιώματος του δημιουργού, της παρεχόμενης για τα σχέδια και υποδείγματα προστασίας έως και κατά εβδομήντα έτη μετά τον θάνατο του δημιουργού, αλλά η επίτευξη, σε σχέση με τα έργα εφαρμοσμένων τεχνών, των ειδικών σκοπών του δικαιώματος του δημιουργού με τη συνδρομή των μηχανισμών που προβλέπονται στο πλαίσιο του.

55. Πάντως, το δικαίωμα του δημιουργού και το δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς. Το δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων προστατεύει την πραγματοποιούμενη στο πλαίσιο της δημιουργίας σχεδίων και υποδειγμάτων επένδυση έναντι της αντιγραφής τους από ανταγωνιστές. Αντιθέτως, στο πλαίσιο του δικαιώματος του δημιουργού η προστασία αυτή έναντι του ανταγωνισμού είναι άγνωστη. Τουναντίον, ο διάλογος, η έμπνευση, η αναδιατύπωση είναι στοιχεία σύμφυτα με την πνευματική δημιουργία και το δικαίωμα του δημιουργού δεν έχει ως σκοπό του να τα παρεμποδίσει⁴⁵. Αντικείμενο της προστασίας που παρέχει το δικαίωμα του δημιουργού, εν πάση περιπτώσει μέσω των περιουσιακών δικαιωμάτων, είναι η δυνατότητα ανεμπόδιστης οικονομικής εκμετάλλευσής του έργου αυτού καθαυτό.

56. Οι εν λόγω διαφορετικοί σκοποί συνοδεύονται από διαφορετικούς μηχανισμούς και γενικούς κανόνες προστασίας.

57. Πρώτον, ο βαθμός πρωτοτυπίας που προβλέπεται στο πλαίσιο του δικαιώματος του δημιουργού, μολονότι δεν είναι συνήθως πολύ υψηλός, εντούτοις δεν είναι ανύπαρκτος. Προκειμένου να αναγνωριστεί η προστασία, η προσπάθεια του δημιουργού πρέπει να είναι ελεύθερη και δημιουργική. Οι λύσεις που υπαγορεύονται αποκλειστικά από την επίτευξη του επιδιωκόμενου τεχνικού αποτελέσματος δεν μπορούν να τύχουν προστασίας⁴⁶, ούτε και η εργασία που στερείται οποιασδήποτε δημιουργικότητας⁴⁷. Υπ' αυτή την έννοια, δεν είναι αναγκαίο να απαιτείται όπως τα χρηστικά αντικείμενα εμφανίζουν ένα ιδιαιτέρως υψηλό καλλιτεχνικό επίπεδο σε σχέση με άλλες κατηγορίες έργων, αρκεί απλώς να εφαρμόζεται κατά γράμμα το κριτήριο του *αποτελέσματος της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού*. Κάθε χρηστικό προϊόν έχει οπτική διάσταση, που είναι αποτέλεσμα της εργασίας του δημιουργού του. Εντούτοις, το δικαίωμα του δημιουργού δεν προστατεύει οποιαδήποτε οπτική διάσταση.

58. Δεύτερον, το δικαίωμα του δημιουργού στηρίζεται στη διάκριση μεταξύ της ιδέας και της έκφρασής της, δεδομένου ότι μόνο η έκφραση της ιδέας προστατεύεται. Ως προς τα έργα εφαρμοσμένων τεχνών, φρονώ ότι η διχοτόμηση αυτή είναι ικανή να μετριάσει τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα της προστασίας τους βάσει του δικαιώματος του δημιουργού. Ας μου επιτραπεί να αναφέρω ως παράδειγμα τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης αντικείμενα προκειμένου να καταστεί σαφέστερη η άποψή μου.

59. Κατά την απόφαση περί παραπομπής, η ενάγουσα στην κύρια δίκη ζητεί προστασία για:

«[τα] υποδείγματα [...] των μακρυμάνικων αθλητικών μπλουζών και των κοντομάνικων μπλουζών, [...] που περιλαμβάνουν ένα σύνολο στοιχείων ιδίως, μια εκτυπωμένη εικόνα στο πρόσθιο μέρος, έναν συνδυασμό χρωμάτων, μια θέση τσέπης στην κοιλιά και ένθετα τσέπης [...]» και

45 Διαφορετική μπορεί να είναι η κατάσταση ως προς ορισμένα συγγενικά δικαιώματα, για παράδειγμα όσον αφορά τα φωνογραφήματα, τα οποία εντούτοις δύσκολα μπορούν να σχετίζονται με την έμπνευση (βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Pelham κ.λπ. (C-476/17, EU:C:2018:1002).

46 Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 49 και 50).

47 Απόφαση της 1ης Μαρτίου 2012, *Football Dataco* κ.λπ. (C-604/10, EU:C:2012:115, σκέψη 33).

«[τ]ο υπόδειγμα [τζην] που χαρακτηρίζεται από τον τρόπο κοπής και συρραφής καθενός από τα τρία διαφορετικά κομμάτια. Με τη χρήση κομματιών διαφορετικού μήκους και σχήματος, δημιουργείται ένα μπατζάκι με το [...] τρισδιάστατο αποτέλεσμα (3D), που διπλώνει προς τα μέσα και προς τα πίσω και περιστρέφεται γύρω από το πόδι του χρήστη (εφέ κατσαβιδιού). Άλλα στοιχεία που συμβάλλουν στο “εφέ κατσαβιδιού” είναι τα βέλη (“darts”) που είναι τοποθετημένα στο σημείο του γονάτου, ένα σε κάθε πόδι».

60. Ο χαρακτηρισμός των επίμαχων αντικειμένων ως έργων δυνάμενων να προστατευτούν και η διαπίστωση ενδεχόμενης παραποίησης/απομίμησης, στοιχεία που αφορούν αμιγώς πραγματική εκτίμηση, εμπίπτουν, βεβαίως, στην κρίση του εθνικού δικαστηρίου. Εντούτοις, φρονώ ότι χαρακτηριστικά όπως η «ιδιαίτερη σύνθεση βασισμένη σε σχήματα, χρώματα, λέξεις και αριθμούς», ο «συνδυασμός χρωμάτων», η «θέση της τσέπης στην περιοχή της κοιλιάς», ή επιπλέον ο «τρόπος κοπής και συρραφής των τριών κομματιών», των οποίων η αναπαραγωγή προσάπτεται στην Cofemel, πρέπει να εκληφθούν ως ιδέες που μπορούν να εκφραστούν με πολλούς τρόπους, αν όχι ως λειτουργικές λύσεις⁴⁸, και δεν θα πρέπει να καλυφθούν από την προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού.

61. Επιπλέον, επικαλούμενη την (κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών) καινοτομία και μοναδικότητα του μοντέλου «G-Star Elwood», το οποίο κυκλοφόρησε το 1996, η G-Star επιθυμεί στην πραγματικότητα να προστατεύσει, βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, τη φήμη και τον διακριτικό χαρακτήρα των προϊόντων της, προστασία που κανονικά διασφαλίζεται μέσω του δικαίου των σημάτων.

62. Είναι αληθές ότι η προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού δεν χρειάζεται, σε όλες τις περιπτώσεις, να συνίσταται στην ολική αναπαραγωγή του έργου. Τα τμήματα ενός έργου επίσης απολαύουν προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι περιλαμβάνουν τα στοιχεία που αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του συγκεκριμένου έργου⁴⁹. Επιπλέον, τα τμήματα αυτά πρέπει να μην αποτελούν στοιχεία απλώς εμπνευσμένα από τις ιδέες που έχουν εκφραστεί με το έργο, αλλά να αντλούνται από το έργο αυτό. Η σχετική εκτίμηση πρέπει να διενεργείται από τον δικαστή της ουσίας στο πλαίσιο κατά περίπτωση εξέτασης. Κατά την εκτίμηση αυτή, ο εν λόγω δικαστής οφείλει επίσης να διαπιστώσει τον επαρκώς προσδιορισμένο χαρακτήρα του αντικειμένου της ζητούμενης προστασίας⁵⁰.

63. Τέλος, τρίτον, το δικαίωμα του δημιουργού διαφέρει από το δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων όσον αφορά την εκτίμηση της προσβολής των προστατευόμενων αποκλειστικών δικαιωμάτων. Όπως προκύπτει από το περιεχόμενο του άρθρου 10, παράγραφος 1, του κανονισμού 6/2002, το δίκαιο των σχεδίων και υποδειγμάτων διασφαλίζει την προστασία έναντι «οποιο[υ]δήποτε σχεδ[ίου] ή υποδείγμα[τος] το οποίο δεν προκαλεί στον ενημερωμένο χρήστη διαφορετική συνολική [οπτική] εντύπωση». Η έννοια όμως αυτή της «συνολικής [οπτικής] εντύπωσης» είναι παντελώς άγνωστη στη νομοθεσία περί δικαιώματος του δημιουργού.

64. Το δικαίωμα του δημιουργού προστατεύει συγκεκριμένο έργο, και όχι έργο που διαθέτει ορισμένη οπτική διάσταση⁵¹. Δύο φωτογράφοι που φωτογραφίζουν την ίδια σκηνή κατά την ίδια χρονική στιγμή μπορούν να παράγουν εικόνες που δεν προκαλούν διαφορετική συνολική οπτική εντύπωση. Από απόψεως δικαίου των σχεδίων και υποδειγμάτων, εκείνος που δημοσίευσε τη φωτογραφία του πρώτος μπορεί να αντιταχθεί στη δημοσίευση της φωτογραφίας του άλλου. Αυτό δεν συμβαίνει στο πλαίσιο του δικαιώματος του δημιουργού, όπου η παράλληλη δημιουργία, υπό την προϋπόθεση ότι είναι πραγματικά πρωτότυπη, είναι όχι μόνο νόμιμη, αλλά τυγχάνει της πλήρους προστασίας ως διακριτό

48 Μια τσέπη τοποθετημένη στην πλάτη της μακρυμάνικης αθλητικής μπλούζας δεν είναι ιδιαίτερα χρήσιμη.

49 Απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, σκέψη 39).

50 Βλ. απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, σκέψη 40).

51 Markiewicz, R., *Ilustrowane prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Βαρσοβία, 2018, σ. 79.

έργο. Το ίδιο ισχύει και για την εμπνευσμένη από προγενέστερα έργα δημιουργία. Στο μέτρο που η δημιουργία αυτή δεν συνιστά μη επιτρεπόμενη αναπαραγωγή πρωτότυπων στοιχείων έργου άλλου δημιουργού, δεν τίθεται ζήτημα προσβολής του δικαιώματος του δημιουργού, ανεξαρτήτως του εάν η συνολική οπτική εντύπωση είναι διαφορετική ή όχι.

65. Επομένως, το δικαίωμα του δημιουργού παρέχει στον δημιουργό σχεδίου ή υποδείγματος τη δυνατότητα να αντιταχθεί στη διάθεση στο κοινό και στη χρήση σχεδίου ή υποδείγματος το οποίο δεν προκαλεί διαφορετική συνολική οπτική εντύπωση, μόνο εφόσον ο δημιουργός αυτός είναι σε θέση να αποδείξει την αναπαραγωγή πρωτότυπων στοιχείων του σχεδίου του ή του υποδείγματός του.

66. Στην περίπτωση που του ζητηθεί να αναγνωρίσει ότι ένα βιομηχανικό σχέδιο ή υπόδειγμα προστατεύεται βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, το δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τα ανωτέρω στοιχεία προκειμένου να διακρίνει τί ακριβώς εμπίπτει, ενδεχομένως, στη *suí generis* προστασία των σχεδίων και υποδειγμάτων και τί ακριβώς εμπίπτει στην προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, και να αποφύγει, κατά τον τρόπο αυτό τη σύγχυση των δύο συστημάτων προστασίας.

Πρόταση

67. Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω να δοθεί στα ερωτήματα που υπέβαλε το Supremo Tribunal de Justiça (Ανώτατο Δικαστήριο, Πορτογαλία) η εξής απάντηση:

- 1) Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, δεν επιτρέπει η προστασία των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων βάσει του δικαιώματος του δημιουργού να είναι δυνατή μόνον εφόσον αυτά εμφανίζουν αυξημένο καλλιτεχνικό χαρακτήρα που υπερβαίνει τις απαιτήσεις οι οποίες ισχύουν κατά κανόνα για άλλες κατηγορίες έργων.
- 2) Στην περίπτωση που του ζητηθεί να αναγνωρίσει ότι ένα βιομηχανικό σχέδιο ή υπόδειγμα προστατεύεται βάσει του δικαιώματος του δημιουργού, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τους ειδικούς σκοπούς και μηχανισμούς του δικαιώματος αυτού, μεταξύ των οποίων η προστασία όχι μόνον των ιδεών αλλά και της έκφρασής τους και τα κριτήρια για την εκτίμηση τυχόν προσβολής των αποκλειστικών δικαιωμάτων. Αντιθέτως, το εθνικό δικαστήριο δεν επιτρέπεται να εφαρμόσει για την προστασία βάσει του δικαιώματος του δημιουργού τα ειδικά κριτήρια που προβλέπονται για την προστασία των σχεδίων και υποδειγμάτων.